

LA VIOLÈNCIA I L'ORDRE. LA MEVA CORRESPONDÈNCIA EPISTOLAR AMB ÁLVARO D'ORS

JOAN LLUÍS PÉREZ FRANCESCH
Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM: Al llarg d'uns vint anys vaig mantenir una intensa i, per a mi, molt interessant correspondència epistolar amb el professor Álvaro d'Ors (Barcelona, 1915-Pamplona 2004). Álvaro d'Ors esdevingué un gran jurista després de la guerra civil i de sotmetre's, com a catedràtic de l'època, a un periple espanyol que tingué Santiago de Compostel·la i Pamplona com les dues grans referències.

Álvaro d'Ors posa de manifest un pensament tradicionalista, com ho podem observar al seu llibre *La violència i el orden*, de 1987. També defensa un regionalisme preocupat per formular un encaix a l'estil "foralista" de les regions amb el dogma de la unitat d'Espanya. Amb la condició d'afiliat a l'Opus Dei, treballarà tota la vida des d'aquesta perspectiva, antiliberal i basada en un catolicisme que s'expressarà en una visió crítica del concili Vaticà II, i de l'humanisme cristià de Maritain. Un línia de pensament que es mostra sempre de forma diàfana és la recepció del pensament de Carl Schmitt, amb la dialèctica amic/enemic com a fonament de l'ordre polític, que incorporà al franquisme, per tal de legitimar el "nou règim", com es pot veure al seu llibre *De la guerra y de la paz* (Premi Nacional "Francisco Franco" de 1954), dedicat al mateix Carl Schmitt. D'aquesta manera, va insistir en la **distinció entre potestat i autoritat**: la primera com a manifestació del poder, la segona com a reconeixement de l'autoritat; una distinció que parteix de la dialèctica entre poder imperant i saber socialment reconegut. Cal destacar també la dedicació universitària del professor Álvaro d'Ors entesa com un "ofici" –recordem el seu llibre *Papeles del oficio universitario*, de 1961–, una dedicació universitària que desbordà el tractament dels temes propis del dret romà, per tal de furnir una complexa i elaborada concepció de la política.

PARAULES CLAU: dret, violència i ordre, tradicionalisme, teologia política, universitat

**Violence and order. My epistolary
correspondence with Alvaro d'Ors.**

ABSTRACT: Over twenty years I had an intense and very interesting for me epistolary correspondence with Professor Alvaro d'Ors (Barcelona,

1915 Pamplona, 2004). Alvaro d'Ors became a great lawyer after the civil war and worked as a professor at the time a journey that took Spanish in Santiago de Compostela and Pamplona, the two references. Alvaro d'Ors shows a traditionalist thought, as we see in his book *La violencia y el orden (Violence and Order)* 1987). He also advocates a regionalism concerned to make a lace-style "foralista" of regions with the dogma of the unity of Spain. With the condition of membership in Opus Dei's work life from this perspective and based on a liberal Catholic who expressed a critical view of the Second Vatican Council, and the Christian humanism of Maritain.

One line of thought that is always displayed in a diaphanous is receiving the thought of Carl Schmitt, the dialectic friend/enemy as the foundation of political order, which incorporated the Franco regime, to legitimize the "new regime" as shown in his book on war and the Peace (National Prize "Francisco Franco" 1954), devoted himself to Carl Schmitt. Thus, stressed the distinction between power and authority, as the first manifestation of power, the latter in recognition of the authority, a distinction based on the dialectic between power and knowledge prevailing socially recognized.

It also highlighted the dedication of the university professor Alvaro d'Ors understood as a "profession" –remember his book *Papeles del oficio universitario*, 1961– a commitment that goes beyond the academic treatment of themes of Roman law, to provide a complex and elaborate conception of politics.

KEY-WORDS: law, order and violence, traditionalism, political theology, university.

I

Al llarg d'uns vint anys vaig mantenir una intensa i, per a mi, molt interessant correspondència epistolar amb el professor Álvaro d'Ors, cosí germà del meu pare¹ i catedràtic de dret romà². Fill del filòsof Eugeni d'Ors, *Don Álvaro* ens enviava també els seus treballs universitaris, al meu avi i padrí seu, al meu pare o a mi mateix.

Les següents línies volen exposar la meva correspondència epistolar –a la qual en ocasions s'adjuntava un llibre o un article que acabava de publicar–, i els temes que ens ocuparen, majoritàriament

¹ Cal dir que la relació amb el meu pare la va qualificar com de "germà". Sempre estigueren emocionalment i intel·lectualment molt a prop mitjançant cartes, malgrat la distància física. En aquesta proximitat va influir la vivència de la guerra civil, i una etapa de joventut compartida a casa dels avis dels dos, a Argentina.

² Per una semblança general de la seva obra de romanista, vegeu R. Domingo, *Álvaro d'Ors: una aproximación a su obra*. Civitas, Thomson Aranzadi, Cizur Menor (Navarra), 2005; T. Giménez-Candela, "El servicio de Álvaro d'Ors a la ciencia jurídica", *Diritto@ storia*, n.3. Maggio 2004. <http://www.dirittoestoria.it/3/index-dors.htm>, número monogràfic dedicat al decès del nostre autor. És interessant també la tesi doctoral de José Agustín Gandara Moure, *El concepto de derecho en Álvaro d'Ors*, dirigida per Francisco Puy, intel·lectual tradicionalista i catedràtic de la Universitat de Granada, per la qual va passar d'Ors en un primer destí.

aspectes socials i polítics³. No entraré a exposar qüestions tècniques relacionades específicament amb el dret romà, encara que en ocasions la referència a aquesta disciplina serà inevitable, atès que es troba en els fonaments dels conceptes socials i polítics que defensa el nostre autor⁴.

La nostra relació va ser la de dos membres d'una família ben avinguda, que mantenia el contacte epistolar malgrat les poques ocasions per al retrobament físic. Nosaltres vivíem a Barcelona (la família catalana, com ell deia). Álvaro d'Ors, després de la guerra civil esdevingué un gran jurista i —com a catedràtic de l'època— es va sotmetre a un períple que tingué les universitats de Santiago de Compostel·la i de Navarra com les dues grans referències.

El 16 de maig de 1997 vaig ésser convidat al seminari de professors de la Universitat de Navarra. Vaig estar dos dies a Pamplona amb Álvaro d'Ors, acompanyat del meu pare i altres familiars. El juny de 2000 vaig anar a un tribunal de tesi a la Universitat de Santiago de Compostel·la i vaig aprofitar per visitar-lo al seu pis de Pontevedra⁵. Van ser dos moments emotius, de contacte humà, més enllà de la correspondència epistolar, en els quals vam intercanviar idees i punts de vista sobre molts aspectes, tant de la vida universitària com del context social i polític del moment. A partir d'aleshores la seva vida s'anà apagant, tot i que mantingué la correspondència epistolar amb mi fins als darrers moments, a les acaballes de 2003. Com ell mateix em digué: *“la nostra conversa pot ser interminable”* (4.10.93).

Aquest treball vol ser el meu homenatge a una persona que vaig admirar malgrat les diferències ideològiques i generacionals, que

³ Un resum de la seva obra política a F. D. Wilhelmsen, “La filosofía política de Álvaro d'Ors”, *Glossae. Revista de Historia del Derecho Europeo* 4 (1992), Instituto de Derecho Común. Universidad de Murcia, pp.147-189. Una recopilació de diverses obres de reflexió política de l'autor, a *Ensayos de Teoría Política*, Eunsu, Pamplona, 1979.

⁴ Vegeu, per exemple, A. d'Ors, “Recensiones. Filippo Cancelli, Ed. Trad. Introd. di M. Tulio Cicerone, Lo Stato, Mondadori, Firenze, 1979, p. 502”, *Studia et Documenta Historiae et Iuris*, XLVI-1980, pp. 573-593. Tracta aquí l'ideal ciceronià de la constitució mixta i moderada. Relacionat amb l'anterior es pot destacar A. d'Ors, “Sobre el concepto ciceroniano de ‘res pública’”, *Revista de estudios historico-jurídicos*, VIII, 1983, Universidad Católica de Valparaiso, pp. 38-41, on remarca la crítica a la concepció estatista. També és interessant A. d'Ors, “La iniciativa de ‘recordationes’”, *Studia et Documenta Historiae et Iuris (Universitatis Lateranense)*, LXVI, supl. 2000, pp. 217-221 per la defensa del dret romà com a “cosmos casuístic” per a formar la mentalitat jurídica.

⁵ La relació amb Pontevedra (i la finca de Carballedo) li ve de la família de la seva esposa, Palmira Lois Estévez, traspasada el 27 de gener de 2003. Cal tenir en compte també el mestratge que A. d'Ors va exercir sobre el professor de la Universitat de Santiago de Compostel·la, Antonio-Carlos Pereira Menaut, en especial l'interès per la constitució anglesa, el judicialisme i l'antiestatisme. Com d'Ors, sosté que el dret és allò que diuen els jutges.

va ser un gran intel·lectual, un excel·lent professor universitari, un mestre en el sentit clàssic de la paraula, i sobretot un home que va viure amb gran intensitat la seva època (Barcelona, 1915-Pamplona 2004)⁶.

II

Álvaro d'Ors expressa un pensament diàfanament **tradicionalista**⁷, d'aquells carlins –com els que a Catalunya engrossiren el Terç de Nostra Senyora de Montserrat– que es consideraven guanyadors de la guerra civil. Així ho podem observar al llibre tardà *La violència i el orden*, de 1987⁸. La distinció schmittiana sobre la decisió entre amic i enemic, la fonamental de tot ordre polític, la va viure en especial enfront dels *gudaris* bascos o els nacionalistes catalans, durant la guerra civil, associats tots dos a perillous dissolvents de la sacrosanta unitat d'Espanya (15.03.01). D'altra banda, sobre l'activitat terrorista d'ETA –organització concebuda per a ell com una mena d'exèrcit d'alliberament nacional basc (sic)– afirma que es tracta d'una guerra civil en tota regla, que no pot ésser vençuda només amb mitjans judicials o policials. Sosté que cal enviar l'exèrcit espanyol a aquesta guerra: “*La lluita antiterrorista és una mostra clara de la criminalització de l'enemic que imposa el pacifisme dominant*” (10.12.01). Afirma que, el 1937, el nacionalisme basc ja va ser vençut per les armes: “*jo ho veig com un vencedor el '39 i un vençut el '45*” (30.06.03). En conseqüència, a mi, com a nacionalista català, em considera un partidari de l'error (31.5.99), fins i tot un “enemic” –així qualifica també els democratacristians, en general– amb el qual, es pot parlar (20.10.00).

⁶ Vegeu la semblança que fa Juan José López Burniol, a “Alvaro d'Ors”, *La Vanguardia*, 4 desembre 1996, p. 17, de qui es reconeix deixeble, malgrat les diferències. Pel que fa a guardons, recordem-ne alguns: Premio Nacional de Literatura (1954), Premio Nacional de Investigación (1972), Gran Cruz de Alfonso X El Sabio al mérito docente (1974), Medalla d'Or de la Universitat de Navarra (1990), Premio de Humanidades y Ciencias Sociales de la Sociedad de Estudios Vascos-Eusko Ikaskuntza (1996), la Gran Creu de Sant Raimon de Penyafort (1998).

⁷ Cal que recordem el suport de d'Ors, Rafael Gamba i altres prohoms a la “Fundación Elías de Tejada”, per a la defensa del tradicionalisme d'arrel carlina. D'altra banda, en aquesta línia d'opinió tradicionalista, esdevé important la distinció entre legalitat i legitimitat. La tradició és un element de la legitimitat que dona sentit a la legalitat. Dit d'una altra manera, la legalitat no té sentit sense la legitimitat tradicional, a diferència del que passa en la democràcia liberal. A més, en la lògica orsiana, la legitimitat afecta el poder, i no té res a veure amb l'autoritat. Vegeu F. D. Wilhelmsen, *ob. cit.* pp. 151-157.

⁸ A. d'Ors, *La violencia y el orden*, Dyrssa, Madrid, 1987. Retorna sobre aquesta idea a *Bien Común y Enemigo Público*, Marcial Pons, Madrid, 2002. En aquest context, insisteix que cal reconèixer sense por qui és enemic.

Considera les organitzacions supranacionals, o millor dites supraestatals, dominades per grups de poder com la maçoneria. És clar que aleshores “*aquesta superació del nacionalisme estatal és pitjor que la mateixa guerra*” (4.10.99). Critica la construcció europea, que ha copiat el principi de subsidiarietat de la doctrina social de l'Església, però per a altres finalitats, algunes inconfessables: “*sóc antieuropeista però regionalista*” (4.10.93). Al seu parer, la Unió Europea està dominada per Alemanya, (sic) així com l'ONU pels Estats Units (22.5.95).

El dret ha de regular la construcció de grans espais en els quals s'han instal·lat les nacions (influència schmittiana)⁹. Afirmar que la nació no és un concepte jurídic, sinó sentimental i per això relatiu¹⁰ (22.5.95). Diferència entre *autonomia* (que és *jurídica*, del “nomos”) i *autarquia* (que es *política* d’“*archeia*”, poder o govern)¹¹. Afirmar que Franco va respectar l'autonomia de Navarra (4.10.93), una autonomia pactada, més autèntica que les concepcions federalistes i constitucionalistes, “estatistes” en definitiva de la nova etapa constitucional oberta el 1978.

Com ja he dit, el maig de 1997 vaig ésser convidat al seminari de professors de la Universitat de Navarra. El tema de la meua xerrada va ser “El nacionalismo catalán y la Constitución”. Jo vaig exposar, d'una banda, les relacions entre Catalunya i Espanya arran de la transició i del marc constitucional vigent i, de l'altra, l'actualització dels furs navarresos en el marc de la Constitució. En aquesta xerrada vaig poder copsar altres perspectives, pactistes i historicistes, sobre l'actualització dels furs navarresos. En aquesta segona línia, Álvaro d'Ors defensava “una autonomia preestatal i preconstitucional”, perquè “*és clar que hi pot haver un dret al marge de la llei*”, i que “*a Navarra, el costum en contra de la llei és vàlid. El pacte no immoral preval sobre la llei. En fi, tot el contrari del que pensa Garcia de Enterría*” (14.11.96). De fet, “*és natural que el concepte de dret entre un iuspublicista com tu i un privatista com jo, no coincideixi del tot, i menys per la meua posició de foralista navarrès per a qui el dret propi de*

⁹ Vegeu l'articulació d'aquesta idea a A. d'Ors, *La posesión del espacio*, Civitas, Madrid, 1998, on desenvolupa la idea que l'assentament en el territori és un dels reptes de les organitzacions polítiques. Un “projecte audaç d'ordenació del món segons el principi de subsidiarietat” (15.10.02).

¹⁰ A. d'Ors, “El nacionalismo, entre la Patria y el Estado”, *Verbo*, 341-342, enero-febrero 1996. Diu que la causa dels conflictes secessionistes és la pèrdua del sentiment patriòtic compartit. (p. 29). La foralitat és una mostra de patriotisme, una adhesió lliure a espais superiors, mentre que el seccionisme està relacionat amb l'Estat, del qual es vol separar (18.04.00). Connecta amb la idea de la possessió de l'espai com a àmbit territorial per a l'existència de les diverses comunitats polítiques.

¹¹ A. d'Ors, “Autarquia y autonomía”, *La Ley*, n. 76. 20 abril 1981, 1-4.

Navarra és preconstitucional".¹² (10.11.94). De la meua intervenció al seminari, em diu que no es va aclarir perquè el nacionalisme català (si més no el de CiU) ha estat respectuós amb la Constitució però crític amb la idea d'Espanya, mentre que el navarrès és menys constitucionalista, es mou per vies foralistes i és més espanyolista (26.7.97). En tot cas, sembla que la idea de la plurinacionalitat d'Espanya no la rebutja (20.10.00), encara que sí l'estatalitat, i critica el catalanisme –dins una generalització poc rigorosa, al meu parer, per la seva visió del passat republicà espanyol– per defensar aquesta estatalitat (encara que sigui un Estat espanyol plurinacional). Connectat al tradicionalisme i al foralisme d'arrel carlina, també es fa notar la defensa d'un **regionalisme "ben entès"** –a l'estil del doctor Torras i Bages¹³, o del regionalisme dels sectors més catòlics de la Lliga Regionalista–, molt preocupat sempre per tal de formular un encaix a l'estil "foralista" de les regions amb el dogma de la unitat d'Espanya.

Des de Pamplona i amb la condició d'afiliat a l'Opus Dei, treballarà des d'aquesta perspectiva antinacionalista "perifèrica", antiliberal, basada en un catolicisme intransigent, que s'expressarà en una visió crítica del concili Vaticà II, de l'humanisme cristià de Maritain¹⁴, o de la democràcia cristiana, de la qual diu que ha estat un fracàs (18.04.00), essent més proper, per exemple, a l'obra de Leopoldo-Eulogio Palacios¹⁵. Rebutja l'expressió *humanisme cristià* perquè canvia l'ordre dels elements, entre el substantiu cristià i l'adjectiu humanista, de la mateixa manera que no admet tampoc un concepte genèric de dignitat humana (6.2.97). No comparteix el "*abuso del concepto de 'Dignidad' como atributo natural del ser humano, idea que no es cristiana sino de origen kantiano*"¹⁶. Sosté, en canvi, que la dignitat humana està lligada al baptisme, i els drets humans en abstracte no existeixen sinó els drets concrets de cada persona. D'aquí també el seu retret a la Declaració universal dels drets humans, i a les aportacions de Maritain. També desqualifica l'humanisme cristià

¹² Em remet a la tesi del notari Javier Nagore, *Historia del Fuero Nuevo*, Presidència del Govern de Navarra, Pamplona, 1994.

¹³ La lectura de Torras i Bages és des de la perspectiva del tradicionalisme i del regionalisme esmentat abans. Arriba a dir que avui el bisbe estaria orgullós dels requetès que van guanyar la guerra civil! (sic) (14.11.96). Aquesta concepció ignora el pas que va fer el bisbe Torras i Bages, per tal de superar el carlisme, i l'integrisme, incorporant-se al moviment catalanista.

¹⁴ J. Maritain, *L'humanisme integral*, Edicions 62, Barcelona, 1966. J. Maritain, *Le paysan de La Garonne*, DBP, Paris, 1966.

¹⁵ L. E. Palacios, *El mito de la nueva Cristiandad*, Rialp, Madrid 1951.

¹⁶ A. d'Ors, La llamada "Dignidad humana", *La Ley*, Buenos Aires, 31 de julio de 1980, n. 148. pp. 1-4.

de Romano Guardini, malgrat el pròleg que va escriure al seu llibre “Der Hellinger”¹⁷, tot argumentant que personalisme i humanisme són ben diferents. Accepta més el primer terme que no pas el segon: l'estudi de la persona concreta i de la seva relació amb els altres li resulta més atractiu que no pas un humanisme igualitari de fonamentació democràtica (16.2.99). Mostra també el seu “avorriment” pels humanistes del renaixement com Vives o Erasme, malgrat reconèixer que s’hi hauria d’haver interessat més, com va fer el seu pare (31.5.00).

Una línia de pensament que es mostra sempre de forma diàfana és la recepció com a convicció íntima del **pensament de Carl Schmitt**¹⁸, amb la dialèctica amic/enemic com a fonament de l'ordre polític, i la violència com a força constitutiva del poder establert, que incorporà al franquisme, per tal de legitimar el “nou règim” nascut de la guerra civil. Álvaro d’Ors i Francisco Javier Conde han estat els dos màxims exponents de la teoria del cabdillatge; en el cas d’Álvaro d’Ors amb una fonamentació filosòfica schmittiana amb l’objectiu de fornir una **teologia política**. Aquesta concepció el portà a defensar una idea de la política en la qual l’element estatal és sobrer i fins i tot pervers¹⁹, i la constitució es defineix sobretot pel seu contingut material i la funció que realitza dins l’ordre polític.

Analitza el fenomen de la globalització com una “guerra civil globalitzada” per tal d’imposar un ordre mundial (instat per forces amagades: els jueus, els EUA, les multinacionals, la maçoneria, etc.). Afirma que cal treballar per un ordre mundial²⁰ basat en el principi

¹⁷ Romano Guardini, *El mesianismo en el mito, la revelación y la política*, Biblioteca del Pensamiento Actual, Rialp, Madrid, 1948, pròleg d’A. d’Ors.

¹⁸ Sobre Carl Schmitt insisteix que no era “nazi”, i que el seu pensament jurídicopolític, juntament amb el de Kelsen, ha estat un dels més importants del segle XX. Recorda que, quan era estudiant a Madrid, dominava Kelsen, fins i tot José Antonio Primo de Rivera ho era, però que ell va ser atret per la superioritat intel·lectual de Schmitt, amb qui va tenir una relació personal des de la dècada dels anys 40 (26.10.91). En una carta em pregunta pel llibre de J. A. Estevez Araujo, *Schmitt en Weimar*, sobre el qual emet una crítica: “L’autor no parteix de la mateixa posició de simpatia personal que jo, la seva crítica coincideix en bona part amb la que jo també subscric, malgrat que des d’un punt de vista teològic...” (5.1.96).

¹⁹ A. d’Ors, “Liberalismo moral y liberalismo ético”, *Razón Española*, n. 75, enero 1996: “el liberalismo moral se funda en la responsabilidad individual, para la que la libertad es un presupuesto necesario; en cambio el liberalismo como forma política entroniza, como he dicho ya, la libertad como dato primario, y deja la libertad a modo de consecuencia debida, pero siempre problemática y eventual de la libertad” (p. 18). Entén que es tracta així d’una perversió del liberalisme, en mans de la idea estatista (liberal-democràtica i legalista) que, segons ell, s’ha consagrat a l’Europa secularitzada.

²⁰ A. d’Ors, “Ordo orbis”, *Revista de Estudios Políticos*, n. 35-36, pp. 37-62: article en què defensa un ordre mundial d’inspiració cristiana, “tutelat” pel Papa, en la línia dels pensadors contrarevolucionaris (vegeu, per exemple, J. de Maistre).

de subsidiarietat –que ell associa al foralisme i al regionalisme–, la qual cosa vol dir “*prescindir de l'estructura estatal, el pitjor invent de l'era moderna*” (4.8.92). Per contra, cal defensar la família i el matrimoni enfront de l'Estat i la democràcia, que els destrueixen amb el respecte només a l'individu (12.9.95). Això vol dir advocar per la monarquia com a forma de govern, d'una família –no d'un rei sol– sobre les altres famílies²¹.

En una carta del 30.6.03 afirma que la història és una disciplina humanística que treballa sobre textos, per la qual cosa cal diferenciar-la dels “fets”, de manera que hom hauria de saber separar autors i actors. Sosté que és impossible “*juridificar la política sense polititzar el dret*”, com diu que passa paradigmàticament amb el Tribunal Constitucional espanyol: “*Es tracta d'una confusió entre la prudència de la potestat i la prudència judicial que és d'autoritat*” (3.3.94).

Es mostra molt crític amb l'estat de les autonomies, atès que entén que no hi ha una idea jurídica clara. Remet al seu article esmentat abans sobre la diferència entre autonomia i autarquia²² (5.10.90). També el concepte de representació és concebut a la manera de Schmitt, no com a representació política²³ –que diferencia de la jurídica– sinó com a encarnació simbòlica (5.10.90). Defensa aleshores una concepció “antidemocràtica”, i subscriu la idea que cap democràcia europea ha sorgit de manera natural. La democràcia, si es pot dir així, és sempre de la identitat; no es pot representar. Critica l'estat, perquè és una imposició que prové de les guerres de religió del segle XVI. També diu pestes de la *partitocràcia*, que mediatitza la participació ciutadana i la representació política, a l'estil d'un joc de loteria. M'escrivi: “*És una cosa que no es pot dir en poques paraules, però si vull recordar-te que, segons la meua distinció entre autoritat i potestat, el poder popular sí que permet una representació –distinta de la pròpiament jurídica del mandat– i per això es rebutja el mandat imperatiu, però l'opinió, que és cosa del saber i no del poder, no admet representació, de manera que aquells que apareixen com a òrgans de l'opinió pública no són representatius sinó grups de pressió per aconseguir la potestat política. Jo puc delegar el meu poder però no el meu saber*” (4.10.93). No admet el principi de la separació de poders perquè el poder no es pot dividir (15.03.01). En altres paraules: “*no hi ha divisió de poders, perquè la potestat és única, i és de l'executiu*” (23.12.02).

²¹ A. d'Ors, *Forma de gobierno y legitimidad familiar*, Rialp, Madrid, 1960. Afirmar: “*Hoy ha vencido el Estado a la familia*” (p. 41).

²² Vegeu nota 11

²³ A. d'Ors, “El problema de la representación política”, recollit dins el llibre *Ensayos de teoría política*, Eunsa, Pamplona, 1979. Llibre enviat amb la carta del 15.10.81

Es manifesta molt crític també amb la construcció de l'Estat de Dret: *“és una invenció de Mohl, per a mi una fatal fal·làcia. No ha de confondre's amb la tradició britànica del 'rule of law', atès que parteix de la identificació del dret amb la llei estatal (Kelsen ho culminarà, dient que el dret és igual a l'Estat), de manera que com que són els jutges els qui apliquen les lleis, tota l'activitat social resta sotmesa a l'activitat judicial. Greu error! Els jutges només han d'intervenir en els conflictes entre particulars, o en la repressió del terrorisme, ...no hi ha 'poder judicial', perquè cal reconèixer que l'execució de les sentències correspon a l'executiu”* (21.7.96)²⁴. *“És també interessant veure com les idees angleses han passat a Amèrica. La constitució federal-republicana res té a veure amb la 'sobirania' de l'Estat continental”* (20.2.98). *“La Llei és una declaració d'allò que ha de ser, que només es realitza per l'aplicació dels jutges. Les sentències dels jutges són tanmateix declaracions que només s'executen en la mesura que el poder executiu ho permeti. El control del poder mitjançant les sentències esdevé inútil atès que sovint queden sense executar [sic] i els jutges es polititzen”* (2.12.99). Com a mostra concreta de la seva desafecció envers l'Estat de Dret, a l'article “La crisis del Derecho Penal”, afirma que *“este es el final ruinoso al que nos ha llevado el pacifismo total, última meta del 'progreso' democrático que viene envileciendo a la sociedad hedonista de hoy”*²⁵.

Connectat amb l'anterior, observem l'herència de la “filosofia de l'heroi” que el pare Eugeni havia defensat a la seva tesi sobre Carlyle²⁶, reformulat ara en el “caudillo” Franco –això sí, allunyat de les tesis falangistes–, com es pot veure al seu llibre *De la guerra y de la paz*²⁷ (Premi Nacional “Francisco Franco” de 1954), dedicat al

²⁴ A. d'Ors, “Profilaxis policial y falacia del 'Estado de Derecho'”, *Revista de Derecho Público* (Chile) vol. 1996. n. 60. pp. 39-50. Sosté que la policia ha d'actuar de forma profilàctica per tal d'evitar la intervenció de la jurisdicció. Aquest article està dedicat “Al General Pinochet, estadista” (sic). “Ja sé que escandalitzarà la meua dedicatòria, però és el meu desgreu a l'oblit, perquè, gràcies a ell, Xile no s'ha convertit en una segona Cuba” (20.2.98).

²⁵ A. d'Ors, “La crisis del Derecho Penal”, *Verbo*, 1986, núm. 243-344. pp. 386-387.

²⁶ Vegeu T. Carlyle, *Los héroes. El culto de los héroes y lo heroico en la historia*, Ed. Crisol, Madrid, 1946.

²⁷ A. d'Ors, *De la guerra y de la paz*. Rialp, Madrid, 1954. Sosté que tot catòlic ha de ser un bel·ligerant contra el mal: pròleg, p. 20. També és interessant destacar A. d'Ors, *El concepto pagano de la victoria legítima*. Coimbra, 1946. Conferència pronunciada a la Universitat de Coimbra el 19 d'abril de 1945. Afirma: *“Pertenezco, señores, a una generación aparecida bajo el signo de Marte: esta generación que vió la primera luz cuando una guerra asolaba los campos de Europa, que nació a la vida operante en la coyuntura espléndida de una cruzada religiosa como fue nuestra Guerra de Liberación y se encuentra hoy ante el trágico y grandioso espectáculo de una guerra universal y total cual no conocieron otra los siglos”* (p. 5).

seu admirat Carl Schmitt²⁸. Sobre aquests temes em diu: “La guerra és dolenta i aquells que l’hem feta –i no me’n penedeixo– apreciem més que ningú la pau, però, quan no hi ha més remei, cal fer la guerra, per tal d’evitar el domini dels rics, que són els que venen armes. Jo sóc bel·licista i sento aversió del pacifisme” (26.10.91). “La guerra es pot fer sense odi, i d’això tinc experiència personal” (16.12.94). Defineix el general Franco com “la principal figura del segle XX espanyol, agradi o no agradi” (sic) (16.3.93).

Cal destacar que tant en la seva correspondència com en les seves obres mostrà sempre un *profund sentit jurídic de la vida*, propi de la seva condició de romanista²⁹. Aquí la seva gran aportació va ser la **distinció entre potestat i autoritat**³⁰, la primera com a manifestació del poder, la segona com a reconeixement de l’autoritat. Al llibre *Escritos varios sobre el derecho en crisis*, escriu diversos assaigs travessats tots per aquests dos conceptes³¹. Aquesta distinció, que parteix de la dialèctica entre poder establert i saber socialment reconegut, ha estat de gran valor per a un discurs que ha seguit el seu deixeble a la Universitat de Navarra, el professor Rafael Domingo³².

Voldria destacar la dedicació universitària del professor Álvaro d’Ors entesa com un “**ofici**” –recordem el seu llibre *Papeles del*

²⁸ Vid. A. d’Ors. “El ‘Glossarium de Carl Schmitt’”, a Dalmacio Negro Pavón (coord), *Estudios sobre Carl Schmitt*, Fundación Cánovas del Castillo, Madrid, 1996, pp. 17-48, on relaciona els dos glossaris, aquest i el d’Eugeni d’Ors. A més, ens explica la relació encara més fluida per la unió matrimonial de la filla de Schmitt, Anima, amb el professor Alonso Otero, historiador del dret i col·lega de la Universitat de Santiago. També en destaca el catolicisme com una referència compartida.

²⁹ A. d’Ors, *Una introducción al estudio del derecho*, Rialp, Madrid, 1963; A. d’Ors, *Nueva introducción al estudio del derecho*, Civitas, Madrid, 1999. A. d’Ors, *Derecho y sentido común. Siete lecciones de derecho natural como límite del derecho positivo*. Civitas, Madrid, 3ª ed. 2001 (1995).

³⁰ A la “prelección jubilar”, editada per la Universitat de Santiago de Compostel·la, 1985, 33 p., disserta sobre aquesta dualitat de conceptes i ens diu que cal diferenciar, entre altres manifestacions, la potestat de la llei i l’autoritat del dret (entenen per aquest allò que dicten els jutges). Critica una vegada més el “positivisme legalista” (p. 17). A la carta del 2.12.99 em diu que les categories jurídiques del dret públic provenen del dret privat, que és l’autèntic dret, i que “*el meu* (o sigui el seu) *pensament polític és eminentment jurídic, per això deixo la política al marge del dret, perquè dret és allò que aproven els jutges (...)* La darrera interpretació ha de correspondre als jutges i no a un òrgan polític com el Tribunal Constitucional [sic]”.

³¹ A. d’Ors, *Escritos varios sobre el derecho en crisis*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Delegación de Roma, 1973. Vejam una frase significativa: “*La relación entre potestad y autoridad se manifiesta también en la que existe entre la pregunta y la respuesta. La potestad es la que puede preguntar y la autoridad es la que debe responder; la pregunta expresa poder, y la respuesta, saber (...). Esto equivale a decir que la autoridad informa y aconseja a la potestad, y en el reconocimiento efectivo de esta relación está la mayor garantía de la libertad social*” (p. 95).

³² Vegu R. Domingo, *Auctoritas*, Ariel, Barcelona, 1999.

oficio universitario, de 1961³³-, una forma de viure la pròpia condició humana al servei del saber i del rigor en la transmissió del coneixement³⁴. Un ofici “modest però fecund” (12.9.95)³⁵. Una dedicació universitària que desbordà, com ja hem dit, el tractament dels temes propis del dret romà, per anar a fornir una complexa i elaborada concepció política, que tingué un cert predicament a les files carlines i dins el règim franquista, tot i que el seu caràcter excessivament intel·lectual l’allunyà de l’elit dirigent més directament influent en el mateix règim.

Però Álvaro d’Ors, com a universitari, no va ser sectari, la gran xacra que destrueix la institució que ha de conrear el saber per a la vida, en el sentit més integral del terme, sinó un gran especialista del seu àmbit científic de coneixement, i un intel·lectual en el qual la universitat i la vida eren la mateixa cosa. Al discurs inaugural llegit a l’obertura del curs 1955-1956 a la Universitat de Santiago de Compostel·la,³⁶tot reflexionant sobre l’educació dels juristes i la funció de la institució universitària, afirma: “*Nuestra misión consiste en procurar una educación de nuestros juristas, a fin de que lleguen a ser verdaderos sabedores del derecho, hombres de autoridad moral y social, sin más miramientos por el destino que las necesidades vitales les hagan seguir tras la licencia. Porque la universidad, señoras y señores, tiene su dignidad. Es cierto que debe servir a la sociedad, pero no debe servir a lo que la sociedad arrastrada por una visión mezquina de sus intereses puede pedir, sino a lo que la sociedad realmente necesita; el servicio de la universidad es el servicio del que ve más allá, un servicio directo de la sociedad, y en el convencimiento de esta su misión radica la más firme garantía de su misma efectividad*”. Al mateix discurs, referint-se a la formació del juristes ens diu: “*son ellos y no el legislador los llamados en primer término a enderezar por el mejor camino la vida jurídica de la sociedad a que pertenecen, a servir de guías, sepan actuar con una plena libertad de su oficio y una libre plenitud de su saber jurídico; percatados*

³³ Sobre la universitat va escriure diversos llibres: a banda del ressenyat al text, Rialp, Madrid, 1961, on es defineix de la “quinta del 36”, *Nuevos papeles del oficio universitario*, Rialp, Madrid, 1980.

³⁴ Un exemple de la passió pel rigor són les seves “Claves conceptuales”, *Verbo*, n. 345-346, 1996, i n. 396, 2001. Defineix els conceptes emprats a les seves obres.

³⁵ En la carta del 12.9.95 em diu que un intel·lectual difícilment pot tenir èxit a la política, dues activitats que responen a interessos diversos. Posa com a exemples les tristes experiències del seu pare Eugeni d’Ors o del mateix Ortega y Gasset. Un intel·lectual tendeix a ser crític i no ser conformista (18.12.95). Ell mateix afirma que va ser membre del consell assessor del pretendent carlí D. Xavier de Borbó, però que ho va deixar decebut. L’escissió del carlisme entre aquesta branca i la de Carles Hug li va provocar una gran tristesa.

³⁶ Universidad de Santiago, *Discurso inaugural leído en la solemne apertura del curso académico 1955-1956 por el prof. Dr. Álvaro Ors Pérez*, Compostela, 1955. p. 28.

de que el progreso del orden juridico no debe proceder por la vía de una arrolladora e imprudentísima legislación, sino por obra de sus ajustados pareceres de prudencia aplicados a los casos concretos de la vida cotidiana; percatados de que la realización de lo justo está siempre en lo concreto, y en lo concreto esta el campo de su saber creador” (p. 27).

III

A les línies precedents hem vist els elements més significatius del pensament social i polític d'Àlvaro d'Ors, contingut a les seves cartes i als llibres enviats a un servidor. En aquesta documentació podem observar un pensament tradicionalista, molt lligat a la pròpia experiència vital com a carlí implicat i guanyador de la guerra civil del 36-39. Un pensament basat en dues grans línies d'influència: el pare Eugeni i Carl Schmitt. I unes idees que s'han de connectar i que provenen de la seva condició de romanista.

Som davant d'un pensament que concep com una mateixa cosa Espanya i el catolicisme. I també concep com una entitat metafísica inqüestionable la unitat d'Espanya, predefinida per la tradició, la mateixa idea que va defensar amb les armes a la guerra civil. Una manera d'entendre Espanya que no comprèn la problemàtica nacional de Catalunya, més enllà de la mera recopilació dels drets tradicionals, forals, o històrics. El foralisme és, certament, la solució proposada, aspecte coherent amb el seu pensament, però insuficient avui per a un reconeixement ple de la dignitat nacional de Catalunya, perquè a diferència de Navarra o Euskadi, no podem ignorar que a diferència dels altres territoris esmentats, se li va aplicar el dret de conquesta i l'Estat liberal vuitcentista es va imposar, tot i el reconeixement del dret privat tradicional³⁷.

Joan Lluís Pérez Francesch
 Universitat Autònoma de Barcelona
 Professor de dret constitucional i responsable principal del grup de recerca sobre
 “Llibertat, seguretat i transformacions de l'Estat”.
 joanlluis.perez.francesch@uab.cat

[Article aprovat per a la seva publicació el febrer de 2012]

³⁷ Narcís Verdaguer i Callís, *La primera victòria del catalanisme*, Publicacions de “La Revista”, Barcelona, 1919, articles publicats a “La Veü del Montserrat” per a promoure la campanya contra l'article 15 del codi civil espanyol de 1889.